

פרשת בלק – פְּרוֹרֹכֶשֶׁטׁוֹ בִּילָמָא

Рассказ о Биламе – это история о чужаке, восславившем духовную чистоту и красоту еврейского народа. Это история об абсолютной недостижимости еврейского народа для злобы антисемитов. И это не все. Наши враги против своей воли стали рупором благословения для нас. Так решило Провидение. Но Билам в конце концов нашел слабое место евреев – чувственность – и использовал свое открытие в полной мере. Это нанесло нам глубокую рану, но не разрушило нас, и еврейский духовный гений жив.

В истории о Биламе много загадочного, начиная с названия главы. Глава называется «Балак», хотя главный ее герой – Билам¹. И сам Билам – клубок противоречий. С одной стороны, он способен и удостаивается чести получить пророчество², с другой – пытается манипулировать своим знанием путей Всевышнего³ и близок к успеху, пытаясь уничтожить еврейский народ⁴. Он – один из величайших и почитаемых людей своего времени из числа неевреев⁵. Он утверждает, что готов (или может) действовать только с согласия Всевышнего. А кончается его жизнь трагически – гибелью от руки евреев⁶.

Мудрецы говорят, что Билам достиг высот пророчества, сравнимых только с уровнем Моше-рабейну⁷; и именно Моше вписал пророчество Билама в Тору⁸. Билам был носителем даат клипа, который знал עֲלִיּוֹן כֵּן טוֹב טַעַם וְלֹא חוֹרֵק וְעַצְמוֹ כֵּן טוֹב טַעַם כֵּן טוֹב טַעַם, как Моше-рабейну⁹. Непостижимо! Как мог злодей Билам находиться на уровне Моше-рабейну, человека, все существование которого было исполнено духовности? Более того. Как мог злодей,

---

¹ אמנם שבלק היה יותר גדול בקסמים מבלעם כמו שכתב רש"י בכג יד: בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם שם מת משה. כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה ע"כ אבל אין זו סיבה לקרא את הפרשה אחרי בלק ולא בלעם. ואולי בגלל שבלק היה היוזם ובלעם המגיב ועי"ל כי בלעם לא הצליח במאמציו אבל בלק שלח נשי מדין והצליח להכשיל את כלל ישראל וכל זה דוחק ועצ"ע

² דעת הרמב"ן כב לא: הוא שבלעם לא היה נביא אלא לשעה

³ ברכות ז ע"א: ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין דתניא וקל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה וזו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה ויודע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה והיינו דאמר להו נביא לישראל עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו' מאי למען דעת צדקות ד'

⁴ ברכות ז ע"א: אמר רבי אלעזר אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ד' מלמד שכל אותן הימים לא זעם וכמה זעמו רגע

⁵ משך חכמה

⁶ ספר יהושע יג כב: ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב

⁷ דברים לד(ג) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים:

ודרושו חז"ל בספרי שם: בישראל לא קם אבל באומות העולם קם והיינו בלעם

⁸ בבא בתרא יד: ומשה כתב ספרו ופרשת בלעם וספר איוב

והקשה על זה האור גדליהו (ריש הפרשה) דהלא פרשת בלעם חלק מן התורה היא ומה החידוש שמשה כתב את פרשת בלעם? ותירץ (עמ' קג) דבכל התורה כתב משה ר' כפי השגתו, ואף מה שנאמר לאבות הקדושים שלא השיגו את נבואתם במדרגת הנ"ל, אבל כשנאמר נבואתם למשה רבינו נאמר באספקריה המאירה ולכן השיג בה הרבה יותר ממה שהשיגו האבות כשראו אותה נבואה תחילה משא"כ בלעם שגם לבלעם נראה הנבואה דרך אספקריה המאירה ולא חידש משה ר' כלום, רק היה כמעתיק בעלמא, וע"כ נחשב לפרשת בלעם כחלק מספרו של משה

⁹ נתיבות שלום עמ' קל

жаждавший уничтожить еврейский народ, быть внесен в святую Тору, так подробно описан в ней: что говорил, какие планы вынашивал – описан словами святыми, как всякое слово в Торе¹.

И мы, еврейский народ, призваны читать эту Тору и учиться на примере Билама. А тут действительно есть чему поучиться: например, связи между свободой выбора и предопределением. Да, мы, евреи, учимся у каждого человека, еврей он или нееврей (Итро, Агарь и Элиэзер – классический пример)². Но никогда прежде ненавистник евреев, злодей не удостоивался увековечения как наставник, носитель духовной информации для нас, евреев. Ведь учить Тору у недостойного учителя запрещено³.

Между Билагом и Моше есть, однако, существенные различия. Во-первых, Билаг не мог говорить с Б-гом в любой момент, когда пожелает, тогда как Моше-рабейну мог. В связи с Билагом стих говорит וַיִּקְרָא⁴, указывая, что Всевышний, случалось, говорил с ним, – в противовес Моше-рабейну, у которого отношения с Всевышним были намного глубже – וַיִּקְרָא⁵.

Во-вторых, пророчество Билага было, так сказать, мимолетным и искусственным. Билаг, в сущности, изначально пророком не был⁶. Как и его ослица, Билаг получил дар пророчества ради еврейского народа⁷. Рав Гирш говорит: «Вся эта глава о Билагом имеет целью показать, почему Всевышний перестал насылать Свой Святой дух на представителей других народов»⁸. Да и Билагому пророческий дар был дан ненадолго, только на то время, которое потребовалось ему, чтобы благословить еврейский народ⁹. В конце концов он утратил дар пророчества и стал просто еще одним магом¹⁰. Это произошло потому, что, как мы увидим, Билаг пытался обратиться

---

¹ רב צדוק הכהן, פרי צדיק ב: מילין דבלק מה שדיבר והמעשיות הוא גם כן בכלל כתב ספרו שעל ידי כתיבתו אותם בהתורה נעשה הכל תורה.

² רב צדוק הכהן, שם: וזה ענין דכל התורה כולה גם הסיפורים אף שהם סיפורים על ידי שנכתבו על ידי משה נעשו דברי תורה כמו מילין דהגר מילין דעשו מילין דלבן על זה אמר משה כתב ספרו שהם כולן בכלל ספרו.

³ ש"ע יורה דעה סימן רמו (ח) הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב:

⁴ כג (ד) ויקר אלקים אל בלעם ויאמר אליו את שבעת המזבחת ערכתי ואעל פר ואיל במזבח:

⁵ רש"י (שם): ויקר - לשון עראי לשון גנאי לשון טומאת קרי כלומר בקושי ובבזיון ולא היה נגלה עליו ביום אלא בשביל להראות חבתן של ישראל:

⁶ רמב"ן כג לא: ויגל ד' את עיני בלעם מזה הכתוב נלמד כי בלעם לא היה נביא, אלו היה נביא איך יצטרך לגלוי העינים בראיית המלאך כאשר יאמר הכתוב במי שלא הגיע לנבואה כנער אלישע (מ"ב ו יז) והגר המצרית (בראשית כא יט), ולא יאמר כן בנביאים, וכך קראו הכתוב (יהושע יג כב) בלעם בן בעור הקוסם ומה שאמר הוא (פסוק ח) כאשר ידבר ה' אלי, יקרא ידיעתו העתידות בקסמיו "דבר ד"

⁷ רמב"ן כג לא: אבל לכבוד ישראל בא אליו השם בלילה ההוא, ואחרי כן זכה לגלוי עינים בראיית המלאך ודבר עמו, ובסוף עלה למעלת מחזה ש-ק-י (להלן כד ד טז), והכל בעבור ישראל ולכבודם ואחרי ששב לארצו היה קוסם, כי כן יקראנו הכתוב במיתתו (יהושע יג כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו חברו, וחלילה שישלחו יד בנביא השם וכך אמרו במדרש במדבר סיני רבה (כ יט), בלעם נזקק לרוח הקדש, וכשנזדווג לבלק נסתלקה ממנו רוח הקדש וחזר להיות קוסם כבתחלה, לפיכך צווה רם הייתי והורידני בלק

⁸ רב גירש – ח – כב

⁹ העמק דבר, כד טו: וישא משלו. כ"כ היה מעלת בלעם באותה שעה, עד שבדבריו עם בלק ראה מחזה ש-ק-י. וע"ז השעה אמרו חז"ל בספרי ס"פ ברכה ולא קם בישראל כמשה אבל באוה"ע קם ומנו בלעם. כמבואר שם שהביא מקראות שבזו השעה לבד. וגם זה אינו למעלה בלעם ח"ו. אלא בשביל כבודן של ישראל:

¹⁰ סנהדרין דף קו ע"א: ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא אמר רבי יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם

полученный от Б-га дар против Самого Б-га.

Биламу была дана невероятная возможность напрямую общаться с Б-гом. Ему был дан пророческий дар, не меньший, чем у Моше-рабейну. Но потому, что он был таким, каким был, он не сумел принять его и соответственно проявить. Он остался человеком с ¹עין רעה, ²נפש רחבה (чувственным, приземленным) и ³רוח גבוהה (высокомерным)⁴. Ему не удалось усвоить, впитать дар, который был ему дан.

Рав Хаим из Воложина говорит, что Моше-рабейну был подобен орлу, самому зоркому из зрящих в дневном свете. А Билам был подобен летучей мыши, которой от света никакой пользы. Более того. Его гордыня позволяла ему видеть вещи только как проекцию его «звукового радара» – как отражение его эго от реальности, на которую он смотрит. И если он пожелал быть (умеренного качества) «связником» Всевышнего, то только потому, что рассчитывал в дальнейшем извлечь из этого пользу для себя⁵.

Эти недостатки Билама так важны потому, что Билам стал отцом народов⁶ – наставником людей, которые переняли у него эти черты⁷. И до него было много злодеев: Билам, что говорить, потомок Эсава⁸ – но ни одного, который учил бы, как прочно, надежно, убежденно встать на путь зла⁹. Билам стал антиподом Авраама¹⁰: он тоже проложил новый путь, но путь высокомерия, антидуховности, прагматизма, стремления перевести все благословения на себя.

Биламу беспрепятственно открылась избранность еврейского народа. Вот его собственные слова: *С вершины скал вижу я его* (еврейский народ) *и с высот на него*

---

¹ כד ב: וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים:

ופירש רש"י שם: בקש להכניס בהם עין רעה והרי יש לך ג' מדותיו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה:
² כב יח: ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ד' אלקי לעשות קטנה או גדולה:

ופירש רש"י שם:

(יח) מלא ביתו כסף וזהב - למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו שהרי צריך לשכור חיילות רבות ספק נוצח אינו נוצח ואני ודאי נוצח:

³ במדבר כב יג: ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן ד' לתתי להלך עמכם:

ופירש רש"י: להלך עמכם - אלא עם שרים גדולים מכם למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות לפיכך ויוסף עוד בלק:

⁴ מסכת אבות, פ"ה משנה יט: עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע.

⁵ שפת אמת ריש פרשת בלק: וכל הכנעה שלו [להקב"ה] רק לבוא למדריגה מה להתגאות אח"כ

⁶ מהר"ל, על אבות (ה יט): היה בלעם ראש לאומות

⁷ באבות (ה יט) קורא לאלה שיש להם תכונות אלה תלמידיו של בלעם: "עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע."

⁸ בראשית לו לא: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל:

שיח יצחק (לקוטים ה): בלע בן בעור – והוא בלעם

עיין בממעמקים, במדבר עמ' 334, בקטע האחרון

⁹ ממעמקים, עמ' 341: בלעם פתח והתחיד את מהלך הרוע בעולם

¹⁰ באבות שם, משוה ג תכונות של אברהם אבינו כנגד ג תכונות של בלעם הרשע

взираю¹, т.е. – когда я смотрю на происхождение еврейского народа, я вижу его прочную основу – праотцев и праматерей, подобных скалам и высотам²; вот народ, который отдельно жить будет и меж народов не будет числиться³. Кто исчислит прах Яакова и число потомков Израиля?⁴ Билам потрясен и вдохновлен тем, что видит. Он возносит молитву: Да [будет дано] умереть мне смертью праведников (евреев), и да будет смерть моя, как его!⁵

По мнению Маарала, то, что Билам не был евреем, позволило ему воспринять евреев объективно – как благо. Часто взгляд изнутри, фокусируясь на том или ином недостатке, не дает заметить, что это лишь пятно на поверхности. Изнутри не всегда удается охватить картину в целом⁶. Билам, посторонний человек, мог отступить на шаг и уловить взглядом самую сущность евреев⁷. Поэтому он оказался способен увидеть то, чего не мог увидеть еврейский пророк: он увидел, что сущность еврейского народа абсолютно чиста⁸.

Исходя из этой идеи, Маараль объясняет загадочные слова мидраша о том, что благословение, данное Биламом еврейскому народу, было полнее, чем благословения Яакова и Моше, потому что благословение Яакова (Реувену, Шимону и Леви) содержит укор, тогда как Билам благословил еврейский народ безоговорочно⁹. Билам, который смотрел со стороны, вглядывался в суть еврейского народа и видел только хорошее. Яаков, глядя изнутри, видел и то, что необходимо преодолеть, а потому в

¹ כג ט: כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו

² רש"י: אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו ע"י אבות ואמהות

³ הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב פירוש רש"י: כתרגומו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות ע"ג שנאמר (ירמיה ל) כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אינן נמנין עם השאר. ד"א כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם שנאמר (דברים לב) ה' בדת ינחנו. וכשהאומות ע"ג בטובה הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא יתחשב

⁴ כג (י) מי מנה עפר יעקב רש"י: ... ד"א עפר יעקב אין חשבון במצות שהם מקיימין בעפר (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט) לא תזרע כלאים. אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם:

ומספר את רבע ישראל רביעותיהן זרע היוצא מן התשמיש שלהם

⁵ שם: תמת נפשי מות ישרים

אמנם באור החיים לא ביקש למות כישראל וז"ל: אלו דברי עצמו ולא דברי רוח הקודש, וכבר אמרו ז"ל (ילקוט כאן) כי כשהיה רוצה לדבר דברים שאין בהם היזק לישראל היה ד' מניחו לדבר אשר יחפוץ. ... נתאוה שבשעת מיתה ישוב ויהיה ישר כישרים שבאומות, ולפי שעמד על מזגו, והנה הוא רע בתכלית הרע, ונמנע ממנו עשות ישר, לזה שאל דבר שיכול להיות שבשעת דכדוכה של מות יהיה ישר. וכיוצא בזה ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה, ותיכף ימותו היו עושים, אלא שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך, כי דבר מלך עליהם מלך זקן וכסיל רח"ל, ולא שאל הרשע שימות כמיתת הצדיקים שבישראל, כי הוא מן הנמנע שיגיע להשגה זו:

⁶ מהר"ל, נצח ישראל, פ' נו: וזה כי יעקב ומשה שהיו מכלל ישראל, והדבר שהוא חלק מהכל, אינו נמצא בפועל אליו הכל.

⁷ מהר"ל, שם: ומפני זה היה בלעם, שהוא זולת ישראל. וזה שכבר אמרנו לך פעמים הרבה, אף כי ישראל יש בהם החסרון מצד החומר, אבל מצד אמתת צורתן אין חסרון, והם שלמים בתכלית השלימות, כמו שבארנו לך פעמים הרבה בזה החבור. ובלעם היה בוחן ישראל מצד אמתת צורתן, אשר בו נמצאו ישראל בפעל. ולכן היה מעיד על אמתת ישראל יותר מכל. וזה מפני שלא היה לו קירבה וחבור לישראל, לכך היה בלעם מעיד עליהם מצד אמתת ישראל אשר נמצאו ישראל בפעל. וזהו שגורם שהיה נבואת בלעם על ישראל הכל לטובה, כאשר הפך הקב"ה את הקללה לברכה (דברים כג, ו), שהיה רוצה לקלל אותם, ונהפך לברכה, ברכות שאין כמותם:

⁸ ממעמקים, עמ' 335: בלעם גילה מה ששום נביא וחווה מישראל לא גילה – ששורש מעלת ישראל: שהיא טהורה וקדושה בלי שום פגם

⁹ מהר"ל, שם: ובמדרש (ילקוט שמעוני במדבר פ' כה, תשע"א), גדולה ברכה שבירך בלעם את ישראל, מברכות שבירך יעקב את השבטים ... כשבירך יעקב את השבטים, (ו)הוכיח את ראובן (בראשית מט, ד), ואת שמעון ואת לוי (בראשית מט, ה-ז). אבל ברכת בלעם אין בהם תוכחה, ואין בהם פגם. (ע"ש שברכתו גם כן היה גדולה מברכתו של משה).

своём пророчестве о сути еврейского народа говорит о нем не как о народе безупречном.

Аналогично объясняется и тот факт, что, стараясь в течение какого-то времени поймать «момент гнева» Всевышнего (момент, когда Всевышний гневается на евреев) и воспользоваться им, Билам такого момента не видит. Это происходит потому, что сущность еврейского народа, о которой Билам заявляет вопреки своему желанию уничтожить этот народ, столь чиста, что гнев Б-га к ней просто не приложим¹.

Мы видим, что сущность евреев должна быть открыта посторонним, нееврейским пророком², и это изначальная причина, по которой Биламу было дано его пророчество. Как пророк Билам был беспомощен. Всевышний использовал его, вложив в его уста те слова, какие Он пожелал. Именно в этом отношении пророчество Билама было подобно пророчеству Моше. Всем другим пророкам Б-г сначала сообщал пророческую весть, а затем они передавали ее народу. Но в случае Моше Б-г обращался к народу непосредственно через пророка, Он говорил его устами. И так же в случае Билама. Б-г говорил его устами, превращая Билама буквально в инструмент для передачи вести Всевышнего³, независимо от того, хотел или не хотел Билам быть таким вестником⁴.

Подобным же образом Б-г вкладывает слова в уста ослицы Билама. Это должно показать, что Всевышнему все равно, использовать ли в качестве своего посланца человека или осла, – для Него это не имеет значения! Это объясняет также, почему Билам внесен в святую Тору: ведь на самом деле произнесенные им слова – это слова Б-га, не его⁵. Уста Биламовой ослицы были сотворены бейн а-шмашот в шестой день. Это означает, что Всевышний может использовать уста ослицы, т.е. использовать даже инструмент, не осведомленный о том, что он окажется средством для передачи Б-жественного послания⁶. Ослица не была наделена пророческим даром, она не получила пророчества. Всевышний просто прибег к ней как к средству передать Свое послание.

¹ שפת אמת תרס"ג: והלא גם באותן הימים לא זעם ד' לפי שדביקות בני"י למעלה מן הזעם בבחי' חיים ברצונו כמ"ש לעיל והיה זה עדות לבני"י שהזעם נדחה בפניהם בכח הרצון שהוא דוחה הזעם:

² ממעמקים על פרשיות התורה: הרי ביאר לנו המהר"ל כי דבריו של בלעם היו יכולים להתגלות רק על ידי נביא שהיא חוץ מכלל ישראל

³ רב צדוק הכהן, פרי צדיק ב: בספרי (פרשת ברכה) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אבל באומות העולם קם ואיזה זה בלעם וכו' והוא על פי מה שכתב (ספרי מטות) שהנביאים נתנבאו בכה אמר מוסיף עליהם משה שנתנבא בזה הדבר. והיינו דהנביאים נתנבאו בכה אמר שמתחילה שמעו הנבואה מהשם יתברך ואחר כך אמרוה ומשה נתנבא בזה הדבר, היינו שבשעה שאמר הנבואה אז שכינה מדברת מתוך גרונו, והיינו זה הדבר כמורה באצבע ובזוהר הקדוש (פרשה זו ר"י ב') הרי כ"ה וכו' דכד תפתח פומך היא תמלל מילין וכו'. והיינו שהוא לא היה מדבר רק השכינה הוא המדברת. וזהו הענין מה שנאמר מקודם במאמר ד' לבלעם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ומה לשון תעשה והוא ליה לומר תדבר. ... אך הוא על פי האמור שהוא לא ידבר רק השכינה והוא יהיה עושה רק תנועות מוצאות הפה ... ואחר כך במאמר המלאך לבלעם אשר אדבר אליך אותו תדבר כתיב גם כן לשון אותו שמורה כמו זה, והיינו אותו הדבר זה הדיבור אשר ישם אלקים בפיו בלא שום שינוי. ובלעם לבלק פעם הראשון אמר גם כן אותו אדבר בלא שום שינוי

⁴ רב צדוק הכהן, שם: ואחר כך דכתיב וישם דבר בפיו ואיתא (במדרש רבה) הקדוש ברוך הוא עוקם את פיו וכו' וראה יותר שאין בכוחו אף לשתוק אמר כל אשר ידבר ד' אותו אעשה

⁵ רב צדוק הכהן, שם: פרשת בלעם שבזה לא היה צריך לחדש דבר שהרי באמת היו דבר ד' רק שהיה בלעם עוקם שפתיו ועושה מעשה מוצאות הפה על זה אמר ביחוד ופרשת בלעם שאינו בכלל כתב ספרו.

⁶ רב צדוק הכהן, שם: ופי האתון מורה אף במקום שאין המדבר מרגיש כלל במה שמדבר כמו אתון מכל מקום יכולים ללמוד מזה.

Всевышний сделал это, чтобы показать Биламу, что он также не более чем инструмент для передачи слов Всевышнего¹. Б-г говорит через Билама (в этом отношении Билам подобен Моше-рабейну²) так же, как Он говорит через ослицу. Всевышний может использовать любое «транспортное» средство для передачи Своей воли³.

Билам не больше мог проклясть евреев, чем может это осел. Вместо этого Всевышний сделал так, чтобы были преданы гласности благословения народу, который изначально благословен⁴. Эти благословения содержали жизненно важное сообщение о природе еврейского народа, и, хотя Билам не был достоин этого, он был вынужден ее возвестить. А евреи во всем, что коснется их слуха, улавливают скрытую духовную информацию, потому что для них в мире нет ничего случайного⁵.

То, что Билам увидел, поразило и огорчило его, потому что если евреи – избранный народ Всевышнего, совершенно ясно, что Б-г о Своем народе позаботится и Биламу его не затронуть. Снова и снова Билам произносит вложенное в его уста и объясняет Балаку, что, когда дело касается еврейского народа, он может делать только то, что Б-г разрешает или поручает ему. *И отвечал он (Билам) и сказал (Балаку): ведь (только) то, что влагает Г-сподь в мои уста, должен я в точности говорить*⁶. Даже когда они грешат и потому становятся уязвимы, их Б-г относится снисходительно к их прегрешениям и недостойным делам⁷. И даже когда они сознательно провоцируют Его, Он остается верен им⁸.

---

¹ ספר פרי צדיק, ע"י הרב צדוק הכהן: "זוה הענין מה שנברא פי האתון בע"ש בין השמשות והיינו שנברא אז כח זה שיוכל להיות בא"ל פי ד' אף שיוצא מפי בלעם שכח בלעם ה' העיקר כוחו בבא' אתון כמו"ש בזה"ק (פ' זו ר"ז א'). והיינו פי האתון שיוכל להיות הדברים מבא' פי ד' אף כשיצאו דרך מוצאות פי בלעם שהוא פי האתון

² וכפי שהבאנו בשם רב צדוק הכהן לעיל

³ צדקת הצדיק

רמב"ן כג: כו: וטעם הנס הזה, להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים, גם ישים בפהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו

וברמח"ל על התורה טעם אחר לדבור האתון וז"ל: ויפתח ד' את פי האתון וגו' (כב, כח). טעם למה ויפתח ד' את פי האתון. כי בלעם היה עושה עמה מעשה אישות. ולפי שהקב"ה היה רוצה לגלות זה, הוצרך שהאתון עצמה תדבר ותאמר זה, כמ"ש, "ההסכן הסכנתו" וכו', וכמשרו"ל, דאל"כ מי היה מגלה. וש"י מואב שמעו דבר זה מפי האתון ונמאס בלעם בעיניהם. ותראה ותדקדק כי אחר ענין זה אינו נזכר עוד שרי מואב, כי הלכו להם, ולא רצו לישב עמו. [ז]:

⁴ שפת אמת תרס"ג: בפסוק כי ברוך הוא פי' שהם בעצמם הברכה כמ"ש והי' ברכה ולכן א"ל אינם צריכים לברכתך כי אין ארור מתדבק בברוך.

⁵ רב צדוק הכהן, שם: ועל דרך מה שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמור זה הדרך לכו בו ומאחריך, היינו אף שישמע מנכרי שידבר דבר ילמוד מזה איזה הנהגה בעבודת השם יתברך כי לא לחנם נשמעו דברים אלה לאזניו. וכענין שיסופר מהרבי ר' זושא זצ"ל שפעם אחת הלך בדרך ונסע נכרי עם עגלה ונתהפכה לארץ ביקש ממנו הנכרי שיסייע לו להרימו השיב לו הרבי ר' זושא שאינו יכול אמר לו הנכרי תוכל אבל אינך רוצה אמר לעצמו זושא שמע מה הוא אומר ד' תתאה נפלה לארץ וביכילתי להרימה אבל איני רוצה.

⁶ כג יב: ויען ויאמר הלא את אשר ישים ד' בפי אתו אשמר לדבר

ספורנו שם: הלא את אשר ישים ד' בפי. וכבר ידעת שהוא אלקי ישראל, ולא ידבר כי אם טוב על ישראל

⁷ כג (כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וכו'

רש"י כג כא ד"ה לא הביט: הקב"ה און שביעקב שכשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהם עוברים על דתו:

עמל: לשון עבירה כמו הרה עמל. כי את העמל וכעס תביט. לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום:

⁸ שם: ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו:

В какой-то момент Билам прямо говорит посланцам Балака: *Идите в свою страну, ибо не пожелал Г-сподь позволить мне идти с вами*¹. Хотя бы давал мне Балак полный дом серебра и золота, не смогу преступить повеления Г-спода, Б-га моего, чтобы сделать малое или великое². Б-г осуществляет контроль настолько полный, что я не могу сделать даже что-то хорошее для еврейского народа, если не будет на то Его воли³. Если бы это зависело от меня, я не стал бы говорить вам и этого. Я бы просто убежал, чтобы избавить вас от обиды, а себя – от неловкости⁴.

Тем не менее Билам не усвоил этот урок по-настоящему. Он знает о запрете, но ему кажется, что какой-то выход должен быть. Ярый антисемит еще со времен египетского рабства⁵, он раздражен задержкой и надеется, что сумеет как-то обойти систему духовных законов, установленную Б-гом, и использовать ее против Самого Б-га. Гемара⁶ предполагает, что он был недалеко от этого. Билам обладал уникальной способностью ловить мгновения, когда Б-г, так сказать, сердит⁷, и потому в этот период Всевышний был вынужден не допускать таких моментов⁸. Если бы Б-г этого не сделал, говорит Гемара, Билам наверняка преуспел бы в уничтожении еврейского народа. Поэтому описываемый период по справедливости считается одним из самых опасных для существования еврейского народа за всю историю⁹.

Билам испробовал все. Он приносит жертвы Всевышнему¹⁰ в надежде превзойти еврейских праотцев¹¹, использовать это преимущество как противовес воле

רש"י: ד' אלקיו עמו: אפילו מכעיסין וממרים לפניו אינו זו מתוכן;

ותרועת מלך בו - לשון חבה ורעות כמו רעה דוד. אוהב דוד. ויתנה למרעהו. וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהו ביניהו;

¹ כב יג: ויקם בלעם בבוקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן ד' לתתי להלך עמכם

² כב יח: ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ד' אלקי לעשות קטנה או גדולה

³ כד יג: אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ד' לעשות טובה או רעה מלבי אשר ידבר ד' אתו אדבר

⁴ רש"י כג טז: וישם דבר בפיו - ומה היא השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק וכה תדבר אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה א"ל על כרחך תשוב אל בלק

⁵ וכדאיתא במדרש (שמות רבה פרשה א יב): שלשה היו בעצה

⁶ ברכות דף ז

⁷ עבודה זרה דף ד ע"א: תנו רבנן א-ל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה זו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכיין אותה רגע חוץ מבלעם הרשע דכ' ויודע דעת עליון

⁸ עבודה זרה דף ד ע"א: כתיב אל זועם בכל יום ... (ע"ש היטב) ע"ב: אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר מעובדי כוכבים משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק מה אקב לא קבה קל ומה אזעם לא זעם ד'

⁹ זוהר הק' ח"ג שה (בנתיבות שלום ראשית הפרשה): לא הוו ימין מן יומן באתברי עלמא דאצטריך הכי למהוי קוב"ה בהדיהו דישאל כההוא זימנא דבעא בלעם לשיצאה לשנאיהו דישאל

¹⁰ כג (א) ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים: (ב) ויעש בלק כאשר דבר בלעם ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח:

¹¹ רש"י כג ד: את שבעת המזבחות - שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן אברהם בנה ארבעה (בראשית יב) ויבן שם מזבח לד' הנראה אליו (שם) ויעתק משם ההרה וגו' (שם יג) ויאהל אברהם וגו' ואחד בהר המוריה - ויצחק בנה אחד (שם כו) ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי יצחק באר. ויעקב בנה שתיים אחד בשכם ואחד בבית אל:

ואעל פר ואיל במזבח - ואברהם לא העלה אלא איל אחד:

Всевышнего и проклясть евреев¹. Если бы только ему удалось найти слабое место евреев, то, где они действительно отошли от Б-га, точку, где над ними действительно тяготеет проклятие! Он весь наготове, чтобы мгновенно использовать и раздуть пламя этого проклятия², выступая обвинителем еврейского народа в Небесном суде³. Он начинает с утверждения, что это уже не тот народ, который вышел из Египта, а его обедненный, более отчужденный духовно вариант⁴. Всевышний уверяет его, что он ошибается⁵. Но откуда, однако, взялись эти бредни?

Бредни Билама порождены отношением Всевышнего к его достоинству, достоинству человеческого существа, хоть и не слишком высокому. Всевышний говорит Биламу две вещи: *Не ходи с вельможами Балака, потому что они недостаточно высокопоставлены для тебя* и *Не проклинай еврейский народ*⁶. Билам принял к сведению первое, но не увидел в нем связи со вторым.

Билам пророчествует, надеясь, что смысл пророчества в конце концов определит его интерпретация. Подобно тому, как можно истолковать и к добру, и к злу сон, Билам надеется использовать свое пророчество во зло еврейскому народу⁷.

Балак теперь отчаянно пытается аннулировать свою просьбу и заставить Билама уйти. «Не проклинай их и не благословляй их», – умоляет он Билама. Но Билам идет еще дальше: «Если Б-г пожелает, чтобы я благословил этот народ, у меня не будет выбора»⁸. Именно это и происходит. Жаждающий их уничтожить еще более, чем Балак, Билам наконец появляется перед евреями. Но вместо каждого из пунктов проклятия наружу выходит благословение⁹.

¹ כג (ג) ויאמר בלעם לבלק התיצב על עלתך ואלכה אולי יקרה ד' לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי:

² נתיבות שלום עמ' קל: ידע דכל עוד דבוקים בד' יתברך אין כל אומה ולשון יכול לפגוע בהם בין בגשמיות ובין ברוחניות, ואין עצה כנגדם רק על ידי שינתק אותם מהקב"ה.

³ נתיבות שלום שם: וזו היתה ג"כ מטרתו של בלעם, לקטרג עליהם לפני הקב"ה עד שינתק אותם ח"ו ממנו יתברך שעל ידי זה ממילא אין להם קיום

⁴ נתיבות שלום עמ' קלא: הנה העם היוצא ממצרים ויכס את עין הארץ, עתה לכה קבה לי אותו. שלכאורה תמוה שמתבטא עליהם כעל עם בלתי ידוע, העם היצא ממצרים... אכן בזה היתה התחלת הקטרוג שלו על כלל ישראל, שטען לפני הקב"ה כי אין זה אותו עם שיצא ממצרים, דאז היו כשרים וראויים, ואלו עתה אחר שהרבו לחטוא כבר נתרחקו מהש"ת

⁵ נתיבות שלום שם: והשיב לו הקב"ה לא תאור את העם כי ברוך הוא, הרי הוא אותו העם שיצא ממצרים וקבל את התורה וזכה לגילויים הנשגבים ביותר, וגם עתה ברוך הוא

⁶ אור החיים כב ט: ונראה שכוונת מאמר ד' היא על פי מה שפירשנו בפסוק לינו פה, שילינו עמו בחדרו המיוחד לו, לזה בא מאמרו יתברך ואמר לו מי וגו', לשון השפלה, על דרך אומרו (שמות ג יא) מי אנכי וגו', כמו כן אומרו מי האנשים האלה, שהכנסת אותם למקום זה עמך בחדר המיוחד לך, לדבר עמך מלאך האלקים, כי יקפיד ד' על כבוד בלעם בערך האומות, כיון שהוא נביא עליהם, וכמו שמצינו (במדב"ר כ יד) שהרג [הקב"ה] את האתון משום כבודו של בלעם, ועיין בפסוק שאחר זה ויאמר אלקים והבין בלעם דבריו ואמר, טעם שעשה להם כבוד זה, הוא לפי שהם שלוחי מלך, והוא אומרו בלק בן צפור, פירוש הידוע לנסיך מדין, ועוד לו שהוא מלך למואב, שלח אלי, פירוש האנשים האלה, ובשביל כבוד המלכות עשיתי אותם עמי, ובזה נתיישבו כל הדקדוקים: (עיין בשיחות מוסר ח"ג מאמר כ)

⁷ אור גדליהו עמ' קמט: וביאר המהר"ל דיסקין דס"ד של בלעם הרשע היה שיברך הש"ת את ישראל דרך מחזה והמחזה תלוי בנפש המקבל וכפי פתרון הנביא שמשגיג את הנבואה לפי תכונת נפשו כי באמת מתקיים הנבואה והראיה שכן הוא דהא קי"ל (ברכות נה:) שכל החלומות הולכין אחר הפה, וחלום הוא אחד משישים בנבואה (שם נ:), אם כן כל שכן דבנבואה כן הוא וגו'

⁸ כג כו: ויאמר בלק אל בלעם גם קב לא תקבנו גם בך לא תברכנו (כו) ויען בלעם ויאמר אל בלק הלא דברתי אליך לאמר כל אשר ידבר ד' אתו אעשה

⁹ סוטה דף כה ע"ב: דרש רבי עקיבא (שם לב) ויחר אף אליהו בן ברכאל הבזוי משפחת רם אליהו זה בלעם בן ברכאל שבא לקלל את ישראל ובירכן (דברים כב)

Как это получается? Именно на этом этапе Всевышний делает пророчество Билама настолько ясным (и потому – по необходимости – настолько высоким), насколько это возможно. Его пророчество теперь столь же ясно, как пророчество Моше-рабейну, а потому не требует последующей интерпретации. Следовательно, Билам не может истолковать свое пророчество в дурную сторону и его план срывается. Только по этой причине Биламу было дано такое возвышенное пророчество; затем он был полностью лишен пророческого дара¹.

Мудрецы говорят, что за каждым из благословений, произнесенных Биламом, стояло проклятие, которое он на самом деле собирался произнести. При внимательном их изучении мы увидим, что все они в конечном счете отражают близость и דבוקות еврейского народа к его Г-споду на Небесах². Именно эту связь Билам пытается ослабить³. Билам не потерпел полного поражения. Мы узнаем, что все его проклятия реализовались на более позднем этапе, за одним исключением: «нетронутым» осталось благословение מה טובו אהליך – восхваление еврейских шатров, где возносится молитва (батей-кнесет) и изучается Тора (батей-мидраш)⁴. Еврейский народ никогда не терял связи с Всевышним благодаря двум вещам: молитве, идущей от сердца, и Торе, в которую погружен ум, – вместе они формируют даат еврейского народа⁵.

Биламу, теперь уже не пророку, приходится прибегать к другим средствам, и он наконец достигает некоторого успеха, склонив народ к служению Баал-Пеору – к самому отвратительному виду идолопоклонства⁶.

Билам, человек большого ума и великолепный стратег, наконец нащупал слабое место евреев. Но и тут падение евреев не было абсолютным. Для них поклонение идолу было всего лишь идеологией, оправдывающей проявление ими распущенности и их сексуальные связи с женщинами Мидьяна⁷. Даже в своем прегрешении они сохраняли и проявляли свою сущностную связь с Б-гом. Чувствуя, что для них невозможна жизнь в противостоянии Всевышнему, они приняли это новое «учение», которое говорило, что все в порядке, что такого рода разврат позволителен.

Билам неспособен использовать данный ему великий пророческий дар, потому что в нем, в Биламе, нет гармонии с этим подарком Небес. Только евреи были способны получить свою Тору через пророчество, сопутствующее этому получению, потому что были подготовлены к этому поколениями страданий и духовной работы. Пророчество Моше служило высшей истине, и он умер в обладании всеми своими дарованиями. Билам, который пытался использовать данный ему пророческий дар в

---

¹ אור גדליהו

² נתיבות שלם שם: והסביר שהיו גם ברכות ששבח את כלל ישראל על האחדות שלהם וגם זה חלק מהדבוקות בהקב"ה

³ סנהדרין קה:

⁴ שם

⁵ נתיבות שלום שם

⁶ אבות דרבי נתן פ"א: זו עצה שיעץ בלעם הרשע על ישראל דכתיב (שם כד) ועתה הנני הולך לעמי לכה איצעך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים אמר לו עם זו שאתה שונא רעב הוא לאכילה וצמא הוא לשתיה ואין להם שיאכלו ושישתו אלא מן בלבד לך ותקן להם קובות והנח להם מאכל ומשתה והושב בהן נשים יפות בנות מלכים כדי שיזונו העם לבעל פעור ויפלו ביד המקום. מיד הלך ועשה בלק כל מה שאמר לו בלעם הרשע ראה מה גרם לו בלעם הרשע לישראל שנפלו מהן עשרים וארבעה אלף שנאמר (שם כה) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף

⁷ חז"ל: לא עבדו ישראל עבודה זרה אלא להתיר עריות בפרהסייה

своих целях, потерял все. Действительно ли Билам полагал, что сумеет «обыграть» Самого Б-га¹? Билам знал, что история не на его стороне и что даже в самом худшем своем состоянии еврейский народ остается народом благословенным². Тем не менее он думал, что с помощью приносимых им жертв он сможет как-то манипулировать кдушой, которой Б-г возвышает еврейский народ, и использовать ее в своих гнусных целях³. Такого быть не могло. Как всякое зло, Билам был обречен на самоуничтожение. А еврейский народ продолжает жить.

---

¹ובלק היה אפילו יותר שקוע בדמיון זה מבלעם וכמו שמעיד הפסוק (כג יא): ויאמר בלק אל בלעם מה עשית לי לקב איבי לקחתוך והנה ברכת ברך:

²רש"י כג ח ד"ה מה אקב לא קבה קל: (במ"ר) כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו כשהזכיר אביהם את עונם כי באפם הרגו איש. לא קלל אלא אפם שנאמר (בראשית מט) ארור אפם כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל מה נאמר שם (שם כז) גם ברוך יהיה. במברכים נאמר (דברים כז) אלה יעמדו לברך את העם. במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם אלא על הקללה לא רצה להזכיר עליהם שם קללה:

³רש"י כג ד ד"ה ואעל פר ואיל במזבח: ואברהם לא העלה אלא איל אחד ע"כ רואים שניסה להיות יותר קדוש מהאבות ולהשתמש בקדושה זו לקלל את עם ישראל וכן ניסה להשתמש בהשמות הקדושות של כלל ישראל לקללם כדאיתא ברש"י כג ז ד"ה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל: בשני שמותיהם א"ל לקללם שמה אחד מהם אינו מובהק: